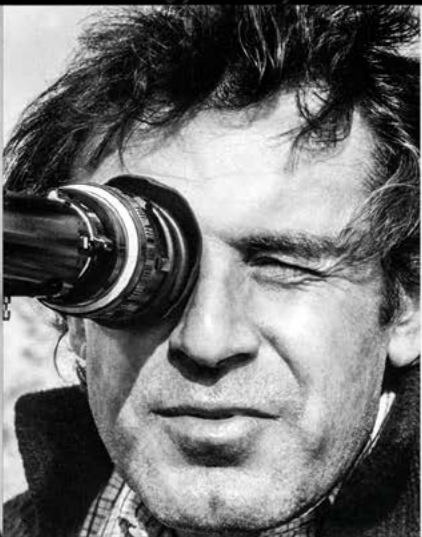


# ECCE HOMO



# FORMAN

Miloš Forman pohledem blízkých kolegů a přátel

Radim Kratochvíl

MLADÁ FRONTA

# Ecce homo Forman

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading



**MLADÁ FRONTA**

**Radim Kratochvíl**

**Ecce homo Forman – e-kniha**

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.  
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována  
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ECCE HOMO



FORMAN



# ECCE HOMO



# FORMAN

Miloš Forman pohledem blízkých kolegů a přátel

Radim Kratochvíl

Mladá fronta

Text © Radim Kratochvíl, 2019  
ISBN 978-80-204-5531-4 (tištěná verze)  
ISBN 978-80-204-5695-3 (ePDF)  
ISBN 978-80-204-5694-6 (ePub)  
ISBN 978-80-204-5696-0 (Mobi)

*Mojí rodině a rodičům*  
*Věře Křesadlové a Janu V. Kratochvílovi*



*Jan V. Kratochvíl a Miloš Forman.  
Otec a skorootec [1]*



# SPOJENÉ RODINY

**T**en příběh začal daleko dříve, než jsem se narodil. Miloš Forman studoval na konci 50. let 20. století na FAMU na katedře scenáristiky. Tou dobou tam rovněž působil můj dědeček Miloš V. Kratochvíl v úloze učitele a také jako děkan filmové fakulty. V období tuhého komunismu začal student Forman spolu se svým spolužákem propadat kouzlu dekadentních francouzských básníků Baudelaira, Rimbauda a Verlaina. Přišlo se na to a oběma studentům hrozil vyhazov ze školy. Z dnešního pohledu se nám musí zdát neuvěřitelné, že by někdo mohl někoho vyhodit ze školy za zájem o jistý druh poezie, ale v době vykonstruovaných politických procesů s nepřáteli komunistického režimu bylo možné všechno.

Tehdy se dostal ke slovu můj dědeček Miloš V. Kratochvíl – spisovatel historických románů, profesí historik, autor klasických skript pro výuku scenáristiky i řady slavných scénářů realizovaných často ve spolupráci s Otakarem Vávrou. K nejznámějším z nich dodnes patří tzv. „husitská trilogie“ filmů v hlavní roli se Zdeňkem Štěpánkem.

Dědeček byl člověk velmi vzdělaný, kultivovaný, až noblesní. Díky svým hlubokým znalostem o tom, co všechno se v českých zemích událo, měl schopnost nadhledu a odstupu od tehdejšího politického režimu, se kterým však byl nucen komunikovat, pokud chtěl být vydávaným spisovatelem. V situaci, kdy mělo dojít k vyhazovu obou studentů, se vrhl do akce, která měla tomuto hloupému plánu z ještě hloupějších důvodů zabránit. Bylo však třeba postupovat obezřetně.

O podobných kauzách v této době nezřídka rozhodovala komise složená z několika představitelů dělnické třídy. Tito lidé měli

ke kultuře obecně poměrně daleko a nerozuměli jí, anebo jí rozuměli po svém. Přesto se stávali coby zástupci třídy preferované komunisty těmi, kdo měli moc rozhodovat o životech řady jiných lidí, umělce nevyjímaje. Schůzi, na které se mělo rozhodnout o budoucnosti mladých studentů filmové fakulty se „skandálními“ zájmy, svolal tedy dědeček Miloš rafinovaně do jedné luxusní pražské restaurace. Lidové členové komise se v kultivovaném prostředí pohostinského podniku na úrovni dostali do znatelně mírnější nálady. Hlavní téma schůze přišlo navíc na řadu teprve po večeři. K zasedání byli povoláni i výtečníci Miloš Forman a jeho spolužák.

Dědeček Kratochvíl promluvil k schůzujícím způsobem, jakému rozuměli. Zmínil se hlavně o tom, jak mladí lidé nevědí, co činí, že bychom je tedy neměli předčasně soudit, ale dát jim ještě šanci, aby se mohli vyvinout a uzrát v plnohodnotné členy naší socialistické společnosti. Po předchozím kvalitním gastronomickém úvodu mu dali dobře naložení členové komise za pravdu a spokojeně se rozešli do svých domovů.

Miloš Forman byl zachráněn! Lze si představit, že pokud by dědeček Kratochvíl tento večer nezinscenoval, studenti by byli bez milosti vyhozeni a bez dokončené filmové školy by se jen těžko kdokoliv z nich dostal k práci v oboru. Zejména v podmínkách státem organizované filmové produkce. S ohledem na to, co u Miloše Formana v jeho kariéře následovalo, by to byla nesmírná škoda.

Tato událost je symbolickým úvodem pro příběhy, které budou následovat, a prvním kontaktem mezi rodinou Kratochvílů a Formanů, jež později vytvořily neočekávaná spojení a spojenectví. A to do té míry, že ono nominální rozdělení na dvě rodiny pro mě vlastně už dávno přestalo platit. Soukromě tedy naše rodinné uskupení, dosahující pozoruhodné žánrové i geografické šíře, označuji po vzoru slavné nadnárodní organizace názvem Spojené rodiny.

Navíc mají naše Spojené rodiny občas další blízké přesahy do rodin dalších. Charakterizuje to přiléhavě fotografie z prosince roku 2000, kterou jsem dostal od Theodora Pištěka na začátku jedné z našich cest s Milošem Formanem na kolech po Francii. Jsem na ní zachycen u stolu mezi oběma zmíněnými pány s ručně psaným dovětkem: „Ty kluku šťastná, kdo může říct, že má tři táty!“ Dóda, jak je Theodor

Pišťek mezi přáteli nazýván, tím narážel ještě na mého skutečného otce, kterým je Jan V. Kratochvíl, nazývaný „básník okamžiku“. Je pravda, že mít tři táty je jistě lepší než nemít tátu žádného, zejména s přihlédnutím k tomu, že v tomto případě byl jeden táta lepší než druhý.

Role mého skutečného otce byla pro podobu našich Spojených rodin naprosto zásadní. To, že se coby syn Milošova učitele seznámil s mojí matkou Věrou Křesadlovou, byla v době, kdy už Miloš Forman pobýval delší dobu v Americe, náhoda. A podíváme-li se na fotografie mých rodičů v době, kdy k tomu došlo, vlastně se jim vůbec nedivím. Byla to krásná dvojice, a to po všech stránkách. Ovšem právě okolnost, že můj táta byl synem profesora Kratochvíla, který držel na FAMU nad Milošem Formanem ochrannou ruku, je ohromně zajímavá. Můj tatínek se tak vlastně stal jakýmsi náhradním vychovatelem a starším kamarádem i pro mé dva bratry a Milošovy syny v době jeho převážné nepřítomnosti, a to v důležitém formujícím období jejich dospívání.

Tatínek moc nerozlišoval, kdo je od koho. Byli jsme prostě všichni jeho. Myslím také, že se s bratry měli vzájemně rádi, což trvalo po celou dobu jejich setkávání. Možná svou roli sehrál i fakt, že tatínek v této době i později pracoval jako režisér a scenárista na poli nového divadla, které se dnes nazývá „novým cirkusem“. Ve spolupráci s několika umělci, především se Ctiborem Turbou, stál u zrodu z dnešního pohledu legendárních představení Pantomimy Alfreda Jarryho a Cirkusu Alfred, který byl pravděpodobně prvním „novým cirkusem“ na světě, i když se mu tak tehdy ještě neříkalo. Mám za to, že se tento svět, kam nás táta často bral, stal bratrům blízký do té míry, že se stal jejich profesí, v níž pokračují, dobývají nové mety a překračují horizonty divadelního umění nejen po celé Evropě.







# TAJEMNÉ PŘEDMĚTY

**K**dyž přemyslím nad tím, jak jsem vnímal Miloše v době, kdy jsme se ještě nepotkávali, říkám si, že se jednalo o obraz vybudovaný v dětské fantazii na základě určitých předmětů. Tyto věci byly důkazem o tom, že v našem bytě v Dejvicích v Praze 6 pobýval delší dobu někdo velmi tajuplný a zajímavý, koho jsem tam však nikdy neviděl. Miloš se usadil v Americe už několik let předtím, než jsem se narodil, šlo tedy většinou o záhadné předměty vyprávějící dobrodružné příběhy z dalekého západního světa opředeného legendami. V jedné z místností například visela obří velkoformátová mapa Paříže pokrývající celou jednu stěnu. Jako dítě jsem se zájmem jezdil prstíkem po jejích bulvárech, ulicích i uličkách. Můj největší zájem přirozeně poutala Eiffelova věž vyobrazená i na mapě jako dominanta. Fascinovala mě velikost celého města, množství náměstí i náměstíček a domů – skutečný samostatný svět ve světě.

Dalšími neobvyklými předměty byly knihy a časopisy v cizích jazycích, zejména francouzštině a angličtině. Ty jsem našel na půdě naší chalupy, kterou jsem jednou zvědavě prošmejdil, ale i v knihovně pražského bytu. Mezi knížkami byly monografie významných filmařů, herců, spisovatelů a dalších umělců všeho druhu. Časopisy se vyznačovaly velkými barevnými fotografiemi a obrázky na titulních stranách s nejrůznějšími osobnostmi, zejména ze světa politiky, často na nich však zářili i kdysi slavní, ale už pozapomenutí herci stříbrného plátna. Americký svět jsem začal poprvé vnímat právě skrze tato časopisecká okna zachycující velké události převážně 60. let, o nichž jsem nevěděl vůbec nic, ale které působily úžasně přitažlivě.

V některých luxusně vyhlížejících krabicích s měkkým polstrováním jsem našel sošky nebo upomínkové předměty, které jsem později identifikoval jako ceny ze zahraničních filmových festivalů. O kus dál byla série barevných gramodesek, nezřídka amerických kapel. Tato kolekce ojedinělých a v té době u nás vzácných kusů zase převážně souvisela s mými bratry, kteří je buď dostávali darem od svého tatínka, nebo si je sami vozili ze svých cest do ciziny. Tak či onak se staly jedním ze zvukových elementů zvěstujících daleký a barvitý svět.

Bratři se tu a tam z dalekých cest za svým tatínkem navraceli i s americkými komiksy, které měly pro mě v té době cenu zlata. Komiksem a zejména příběhy superhrdinů, jako je Batman, Superman nebo Spider-Man, jsem žil odjakživa, což mě nepustilo ani v takzvané dospělém věku.

V bytě i na jiných místech, kde jsme jako rodina pobývali, zůstávaly zkrátka důkazy o dobrodružném životě někoho, koho jsem neznal, ale o kom se mluvilo s úctou a hrdostí. Miloš Forman tedy pro mě byl zpočátku virtuální osobností, vysněnou na základě těchto tajemných předmětů za pomoci dětské fantazie, která, jak známo, nezná mezí. Kolem panovala komunistická 80. léta, tedy doba, kdy jste nemohli jen tak vycestovat na Západ. Pamětníci si jistě nad touto větou povzdechnou a mladší pravděpodobně jen se smíchem pokrčí rameny, jak to jenom vůbec bylo možné.

# PO SVĚTĚ NA KOLE

**N**ěkdy po sametové revoluci, tedy nejdříve v roce 1990, se Miloš rozhodl zakomponovat do programu svého zralého věku cesty na kole. Žádné lokální, jak je běžné u většiny příležitostných jezdců, kteří se projíždějí po okolí, aby se v klidu vrátili do bezpečných přístavů svých domovů. Šlo o cesty evropského formátu. Byla to svého druhu aktivní dovolená – konaly se totiž vždy v létě.

Cyklistika Miloše bavila nejen pro udržení fyzické kondice, kterou měl ostatně lepší než většina jeho vrstevníků, a nejen těch, jak jsem měl možnost coby netrénovaný chlapec poznat z první ruky nebo od prvního nášlapu. Bral ji také jako možnost podívat se díky ní na místa, jež mu byla blízka. Lépe řečeno místa jemu blízka a z Ameriky vzdálená. Všechny tyto cesty se totiž konaly po Evropě, a to po Evropě západní. A vedle přirozené zvědavosti cestovatelského rázu byla hlavním motorem těchto výprav zejména vynikající gastronomie.

Proč mě vlastně Miloš na tyto cyklocesty pozval a později nadále bral? Z počátku, kdy mi bylo zhruba 12 let, mě prostě zahrnul do širšího chápání svojí rodiny, kam patřili hlavně jeho synové, s nimiž se mohl setkat a delší dobu pobýt právě na těchto výletech. V této době, tedy na začátku 90. let 20. století, jak známo už přes dvě desítky let pobýval ve svém novém domově, ve Spojených státech amerických, zatímco ostatní žili v Praze.

Tehdy jsem vůbec netušil, že tím začíná naprosto výjimečné období mého života, díky němuž se v následujících letech podívám na místa, na která bych se za běžných okolností života pražského kluka nikdy



nedostal. A že zažiji dobrodružství, ochutnám jídla, ucítím vůně, o nichž by mě to doma ani nenapadlo.

Dalším důvodem, který mi ale došel až o mnoho let později, byla Milošova velkorysost a svého druhu možná i oplátka mému tatínkovi za to, že se naopak on zase dobře staral o mé bratry, tedy Milošovy syny, v době, kdy on sám byl vázán svojí filmovou kariérou v USA. V té době totiž bratři v Praze dospívali, ale mého tatínka Honzu si oblíbili pro jeho lehkou a vtipně hravou povahu, jež mu vydržela celý život a pro kterou byl vítaným společníkem i účastníkem řady společenských akcí. Navíc se naši oba tatínkové měli rádi, respektovali se a tento překryv se přirozeně promítal i promítá do vztahu, který mám s bratry. Jsou to prostě moji brachouni. A tedy zásadní součásti našich Spojených rodin.

Zpočátku naše cykloskupinka sestávala z Miloše, který jel po většinu času na špici jako první, za ním jeho dobrý přítel a spolupracovník Theodor Pištěk a případně i jeden nebo oba bratři, podle toho, jak měl kdo čas. Já jsem zpravidla jel za oběma pány na místě předposledním a zezadu mě jistil jeden z dospělejších bratrů. Dalo by se tedy říct, že jsme byli uspořádáni na začátku naší lajny hierarchicky, zatímco ke konci spíše prakticky. Miloš se jako skutečný vůdce jen zřídka ohlížel a stále razil cestu dopředu. Jeho galuska a svalnatá lýtka zahnědlá od slunce bylo to nejčastější, co jsem měl po mnohé hodiny a hodiny našich cest neustále před sebou.

Cyklista vepředu rozrážel vzduch, a čím blíže jste byli za ním, tím snadněji se vám jelo. Na druhou stranu bylo třeba dávat pozor, abychom nenarazili do nohou předchozího jezdce, k čemuž občas docházelo, hlavně při svižnějším sjezdu z nějakého kopce. Tu a tam se to stávalo, ale většinou to bylo jen drobné štrejchnutí kola o kolo, což ale i tak mohlo být při jízdě nebezpečné. Miloš se v takových případech zpravidla otočil a vyčítavě zabasoval: „Čoveče, co děláš?!“ Dával jsem si pak více pozor a naučil se zachovávat bezpečný rozestup a předvídat, což se hodí nejen u jízdy na silnici, ale v životě obecně.

Při delších cestách, jako byly ty naše, se vyplatila značková, především však kvalitní výbava. Jejím základem se stala goretexová bunda ve svítivě oranžové nebo světle zelené barvě, která se hodila hlavně ve větrném počasí nebo při dešti. Na nosiči za sedlem jsme



měli gumicukem upevněné věci a na hlavě kšiltovku. Moje oblíbená byla – jak jinak – se značkou NY, tedy zkratkou pro New York. Miloš, tehdy s velkými brýlemi s hranatými a silnými obroučkami, měl po většinu času čelenku.

Většinu věcí jsem zdědil po Milošovi z předchozích cest. Po celý rok byly uloženy u bratrů v domě v Suchdole v několika truhlách, které vydaly své bohatství vždy, když se začala chystat další výprava. Milošovy věci byly pochopitelně kvalitní a na delších cestách skvěle posloužily. Základem přirozeně bylo kvalitní kolo. V mém případě se jednalo o značku Bob Jackson. Líbilo se mi, i proto, že „Bob“ je přezdívka, kterou mě bratři častují už od dětství. Příčinu k ní nejspíš zavdala šiřatost mé hlavy, která vždy vynikla mým kdysi oblíbeným sestřihem typu „bob“. Tak nebo tak se hezky prolula s názvem mého kola.

Bylo to lehké silniční kolo tmavě fialové barvy s páčkami na přehazování pod řídítka, takže člověk musel vždy vědět, kam sáhnout, třeba i naslepo, když se jelo svižně. Bratři měli kola značky Luc, na nichž jezdil Miloš dříve. Sám si mezitím zakoupil kolo ještě novější, protože dbal na stylovou účelnost posledních modelů. Podobně to měl i Dóda. Pamatuji si, jak si oba pánové svá nejnovější kola poměřovali. Na jejich elitních strojích mě překvapovala lehkost a zároveň odolnost rámu, vyrobených tehdy z titanových trubek. Tedy z materiálu využívaného pro svou pevnost a zároveň lehkost k výrobě letadel a raket, což na mě samozřejmě udělalo obrovský dojem.

Zásadní otázkou všech našich cest se stala doprava bagáže. U několikátýdenní výpravy záleželo na tom, zda jsme jeli sami, nebo jsme měli k dispozici doprovodné vozidlo. To se většinu času ploužilo kolem cyklistů a čekalo na smluvených místech, což s sebou neslo značná cestovní dobrodružství, protože mobily tehdy ještě neexistovaly. Vyznačení styčných bodů tedy patřilo k důležitým momentům každé cesty. V autě jel vždy jeden z nás – v době, kdy jsem ještě neměl řidičák, to zpravidla býval některý z bratrů.

Pokud jsme auto neměli, zabalili jsme věci do speciálního cyklistického baťůžku, který se přehodil přes nosič a upevnil na rámy, aby při jízdě neplandal. V tom případě bylo přirozeně nejdůležitější brát

si co nejméně věcí, takže smokingy a saka zpravidla zůstávaly doma. Nač bychom je taky my sportovci potřebovali? Čím lehčí balíček, tím snadnější jízda. A pokud jsme se večer vydali do nějaké dobré restaurace, v čemž často spočíval vrchol našeho dne, dvojice košil s dvojicí kalhot bohatě vystačily.

Na jedné z cest jsem měl možnost nahlédnout do Milošovy batohy a to mě velmi poučilo. Měl tu všechny potřebné části oděvu i toaletních potřeb a zároveň bylo vše vzorně uspořádané. Řekl mi, že mírná úspornost je otázka zkušenosti, kdy člověk zjistí, co vlastně ve skutečnosti potřebuje. Jeho balíček byl proto lehký a dal se jednoduše přenášet. Při jízdě na kole, kdy se často překonávají vysoké kopce a každý gram váhy je najednou znát, se zkrátka člověk úspornosti naučí.

Každá z našich cest měla něco do sebe a trvala jistě více než měsíc. Nezřídka jsme v součtu najetých kilometrů za jednu túru překračovali tisícovku a přejeli hranice několika států západní Evropy. Nejoblíbenější destinací byla od začátku bezpochyby Francie, zejména díky vynikající gastronomii, která tvořila významnou součást filozofie našich cest.

Tím se dostávám k podstatné relikvii, labužnické bibli s názvem *Michelinův průvodce po restauracích*, vydávané s železnou pravidelností rok co rok pro každý ze států západní Evropy. Využili jsme ho zejména jako průvodce po Francii, ale i Holandsku, Belgii, Dánsku a dalších státech, které jsme navštívili. Především tato jídelní kniha knih nesměla chybět v naší cyklovýbavě a s lehkou nadsázkou by se dalo říci, že byla důležitější než mapa.

Bez opravdové mapy bychom ovšem do oblíbené restaurace nedojeli, a tak si Miloš nejprve bedlivě prohlédl tu cyklistickou. Zorientoval se, kde se nacházejí větší městečka a případně města ve vzdálenosti do 60 km, a následně nalistoval příslušnou lokalitu v michelinském průvodci. Pokud v ní Michelin uváděl nějakou restauraci, i třeba bez jediné hvězdy, znamenalo to, že se tam dá skvěle najíst. Na to se dalo naprosto spolehnout.

I kdyby se zajímavý cíl nacházel dále, např. do 80 km, pořád ještě přicházel v úvahu. Pokud se ale jednalo o vzdálenost kolem 100 km, museli jsme mít už velmi pádný důvod vydat se na takovou pouť.